

НЕДОЛІКИ ВСТАНОВЛЕННЯ КОНФІСКАЦІЇ МАЙНА У САНКЦІЯХ ЗАКОНУ ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

DISADVANTAGES OF ESTABLISHING CONFISCATION OF PROPERTY IN THE SANCTIONS OF THE LAW ON CRIMINAL LIABILITY

Євдокімова О.В., к.ю.н.,

доцент кафедри кримінального права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У статті розглядаються та аналізуються санкції статей кримінально-правових норм, що передбачають конфіскацію майна. Наголошується на тому, що підвищення ефективності закону про кримінальну відповідальність залежить не тільки від своєчасної криміналізації відповідних суспільно небезпечних діянь, а й обґрунтованого формулювання змісту санкцій статей Особливої частини КК, зокрема за рахунок включення до їх складу додаткових покарань. Акцентовано увагу на відсутність законодавчо визначених правил формулювання санкцій статей Особливої частини КК. Звертається увага на виробленні наукою кримінального права принципи та правила конструювання санкцій. Зазначається, що правила застосування конфіскації майна, передбаченні у ч. 2 ст. 59 КК, є обов'язковим не тільки для суду при призначенні покарання, а й для законодавця при формулюванні змісту санкцій. Зроблено висновок про те, що проведений аналіз санкцій статей КК України, свідчить про недотримання законодавцем правил формулювання санкцій при включенні до змісту деяких з них конфіскації майна. Встановлено, що всупереч вимог ч. 2 ст. 59 КК конфіскація майна міститься за кримінальні правопорушення, які належать до категорії кримінальних проступків. У деяких санкціях конфіскація майна передбачається за вчинення нетяжких злочинів, які не включенні до переліку кримінальних правопорушень, за які конфіскація майна може застосовуватися незалежно від їх ступеня тяжкості. Встановлено, що у деяких санкціях конфіскація майна передбачається як обов'язкове додаткове покарання без урахування тяжкості кримінального правопорушення. Виявлено неузгодженість санкцій, що містять конфіскацію майна, та передбаченні за основний та особливо кваліфікований склад кримінального правопорушення. З одного боку, при формулюванні санкції основного та особливо кваліфікованого складу, законодавець дотримується теоретичних правил щодо визначення змісту санкцій. Проте в особливо кваліфікованому складі між основними та додатковим покарання відсутній розділовий знак кома. Внаслідок цього, санкція за особливо кваліфікований склад за характером та обсягом правообмежень виявляється меж суворого за основний та кваліфікований склад.

Ключові слова: кримінальне право, закон про кримінальну відповідальність, санкція, покарання, конфіскація майна, призначення покарання.

The article examines the sanctions of articles of the criminal law providing for the confiscation of property. It is emphasized that increasing the effectiveness of the Criminal Code depends not only on the timely criminalization of the relevant acts, but also on the reasonable formulation of sanctions in the articles of the Special Part of the Criminal Code, in particular by including additional penalties. Attention is focused on the absence of legislatively fixed rules for the implementation of the sanctions of the Criminal Code. Attention is drawn to the development of principles and rules for the construction of sanctions by science. It is noted that the rules for the application of confiscation of property, provided for in Part 2 of Art. 59 of the Criminal Code of the Russian Federation, are binding on the court when imposing punishment and for the legislator when formulating sanctions. It is concluded that the legislator did not comply with the rules for formulating sanctions that provide for the confiscation of property. It was established that contrary to the requirements of Part 2 of Art. 59 of the Criminal Code of the Russian Federation, confiscation of property is provided for criminal offenses related to the category of misdemeanor. Some sanctions provide for confiscation of property for committing crimes of minor gravity, not included in the list of Part 2 of Art. 59 of the Criminal Code of the Russian Federation. It has been established that in some sanctions, confiscation of property is provided as a mandatory additional punishment, regardless of the gravity of the crime committed. The discrepancy between the sanctions containing confiscation of property and the provisions on the main and qualified corpus delicti.

Key words: criminal law, law on criminal responsibility, sanction, punishment, confiscation of property.

Постановка проблеми. Ефективність кримінального законодавства залежить не тільки від своєчасної криміналізації та декриміналізації суспільно небезпечних діянь, а й значною мірою від потенційних можливостей, закладених у кримінально-правових санкціях. У зв'язку з цим особливого значення набуває не тільки встановлення у законі про кримінальну відповідальність заборони щодо здійснення певних діянь, а й визначення науково обґрунтованих санкцій за їх вчинення. Саме тому в науці кримінального права приділяється значна увага проблемам формулювання кримінально-правових санкцій, зокрема щодо недопустимості створення колізії між змістом санкцій статей Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК) та положеннями Загальної частини КК; недопущення розбіжностей в оцінці санкціями статей кримінального закону однорідних кримінальних правопорушень; дотримання правил конструювання санкції кваліфікованих складів кримінальних правопорушень. Не є винятком і санкції статей закону про кримінальну відповідальність, що містять конфіскацію майна.

Стан дослідження у науковій літературі. Багато вітчизняних науковців присвятили свої дослідження теоретичним питанням побудови кримінально-правових санкцій, серед них Ю. В. Баулін, В. М. Бурдін, О. П. Горох,

Н. О. Гуторова, Т. А. Денисова, О. О. Книженко, М. І. Мельник, А. А. Музика, Н. А. Орловська, Ю. А. Пономаренко, В. І. Тютогін, М. І. Хавронюка та багато інших. Втім, незважаючи на чисельні наукові дослідження, чимало санкцій статей Особливої частини КК потребують подальшого вдосконалення.

Метою статті є аналіз санкцій статей Особливої частини КК, які передбачають конфіскацію майна, та висловлення рекомендацій по їх вдосконаленню, спираючись на запропоновані у науці правила та прийоми побудови кримінально-правових санкцій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кодифікація кримінального законодавства України та його внутрішня структура з поділом на Загальну та Особливу частину має важливе значення. Традиційно з точки зору юридичної техніки метою такого поділу закону про кримінальну відповідальність визнається економія його тексту та спрощення процесу правозастосування. У той же час незважаючи на таку структуру кримінального законодавства положення Загальної та Особливої частин КК України перебувають у діалектичній єдності. У зв'язку з чим жодна кримінально-правова норма не може бути усвідомлена та застосована без урахування положень Загальної й Особливої частини КК. Іншими словами при-

писи Загальної частини КК не можна застосувати, якщо не конкретизувати їх зміст щодо положень, які закріплено в Особливій частині КК. І, навпаки, жодні приписи, що містяться у статтях Особливої частини КК не можуть бути застосовані без зв'язку з положеннями, які наведено в статтях Загальної частини КК. Отже, перебуваючи у нерозривному зв'язку, положення Загальної і Особливої частини КК за своїм змістом утворюють єдине ціле. У той же час у цьому нерозривному структурному зв'язку співвідношенням Загальної та Особливої частини КК притаманний ієрархічний характер. Цей зв'язок проявляється у тому, що колізія між нормами Загальної та Особливої частини КК вирішується шляхом надання пріоритету положенням, які закріплені в Загальній частині КК. Даний спосіб вирішення колізії між положеннями Загальної та Особливої частини КК безпосередньо закріплений у законі. Так, згідно з вимогами загальних засад призначення покарання (п. 2 ч. 1 ст. 65 КК) суд при призначенні покарання обов'язково повинен керуватися не тільки межами санкції статті Особливої частини КК, а й обов'язково обирати покарання відповідно до положень Загальної частини КК.

При цьому таке співвідношення положень Загальної та Особливої частини КК є обов'язковим для врахування не тільки у правозастосовній діяльності, а й у законотворчій. Втім, нажалюдь досить часто суперечність між окремими положеннями кримінального законодавства України виникає внаслідок недотримання законодавцем вимог законодавчої техніки при внесенні змін до окремих санкцій статей Особливої частини КК, що стає причиною розбіжностей між змістом санкцій статей Особливої частини та приписами Загальної частини КК. Така неузгодженість кримінально-правових приписів впливає не тільки на якість закону, а й унеможливає у деяких випадках призначення покарання, передбаченого в санкції. Зокрема, це стосується такого додаткового виду покарання як конфіскація майна.

Відповідно до ч. 2 ст. 59 КК конфіскація майна встановлюється за тяжкі та особливо тяжкі корисливі злочини, а також за злочини проти основ національної безпеки України та громадської безпеки незалежно від ступеня їх тяжкості і може бути призначена лише у випадках, спеціально передбачених в Особливій частині КК.

Отже, конфіскація майна призначається виключно за сукупності наступних умов, а саме: 1) це додаткове покарання має бути передбачено у санкції статті Особливої частини КК та 2) вчинене кримінальне правопорушення повинно належати до: а) тяжких або особливо тяжких корисливих злочинів або б) злочинів проти основ національної безпеки України та громадської безпеки незалежно від ступеня їх тяжкості та мотивів вчинення. Отже, за кримінальні проступки конфіскація майна відповідно до ч. 2 ст. 59 КК не може бути призначена.

Крім цього, використання у тексті ч. 2 ст. 59 КК поняття «встановлюється», одним із лінгвістичних значень якого є ставити, поміщати десь що-небудь певним чином, підготуючи до використання, свідчить, що обмеження щодо застосування конфіскації майна стосуються не тільки правозастосовної діяльності, а й діяльності щодо формування змісту санкцій статей Особливої частини КК. Отже, не тільки суд, а й законодавець у своїй діяльності при внесенні змін до положень санкцій статей Особливої частини КК зобов'язаний дотримуватися приписів ч. 2 ст. 59 КК. Ігнорування цих вимог є порушенням принципу законності та якості закону. Концепція «якості закону» була сформульована у практиці ЄСПЛ, зокрема, у рішенні у справі «Щокін проти України», у п. 56, 57 якого ЄСПЛ зазначив, що відсутність в національному законодавстві необхідної чіткості та точності, які передбачали можливість різного тлумачення порушує вимогу «якості закону» та не забезпечує адекватний захист від свавільного втру-

чання публічних органів державної влади у майнові права заявника. У разі якщо національне законодавство припустило неоднозначне або множинне тлумачення прав та обов'язків осіб, національні органи зобов'язані застосувати найбільш сприятливий для осіб підхід [1].

Звідси, якщо законодавець визнає необхідним передбачити конфіскацію майна за інші кримінальні правопорушення, ніж зазначено у ч. 2 ст. 59 КК, він не тільки повинен вносити зміни до положень Особливої частини КК, а й перед тим змінити зміст приписів ч. 2 ст. 59 КК. У протилежному випадку за відсутністю відповідних змін у ч. 2 ст. 59 КК, передбачена у санкції конфіскація майна не може бути призначена.

У той же час, відповідно до останніх змін КК, конфіскація майна була передбачена в санкції за кримінальний проступок, що суперечить вимогам ч. 2 ст. 59 КК. Так, у санкції ч. 2 ст. 111-1 КК конфіскація майна встановлена поряд з таким видом основного покарання як позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років. Відповідно до ч. 2 ст. 12 КК кримінальним проступком визнається діяння, за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше 3000 НМДГ або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі. Звідси, кримінальне правопорушення, передбачене у ч. 2 ст. 111-1 КК є кримінальним проступком. Проте, згідно з приписами ч. 2 ст. 59 КК конфіскація майна може встановлюватися за кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки, які належать до категорії злочинів, а не кримінальних проступків. Отже, при застосуванні санкції ч. 2 ст. 111-1 КК конфіскація майна не підлягає застосуванню.

Іншим порушенням вимог законодавчої техніки, що стосується встановлення конфіскації майна у санкціях статей Особливої частини КК є санкції ч. 2 ст. 201-2, ч. 1 ст. 436-1, ч. 2 ст. 436-2 КК, які передбачені за нетяжкі злочини. Всупереч вимогам ч. 2 ст. 59 КК конфіскація майна міститься у санкції ч. 2 ст. 201-2 КК, яка закріплює покарання за нетяжке кримінальне правопорушення у сфері господарської діяльності. Кримінальні правопорушення, зазначені у ч. 1 ст. 436-1 та ч. 2 ст. 436-2 КК, належать до нетяжких злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Отже, ці кримінальні правопорушення не належать до злочинів, за вчинення яких може встановлюватися конфіскація майна незалежно від ступеня їх ступеня тяжкості. У зв'язку з цим, не тільки суд не повноважений призначити конфіскацію майна у разі засудження зі ці делікти, а й законодавець не повинен був передбачати конфіскацію майна у цих санкціях, без внесення відповідних змін до ч. 2 ст. 59 КК.

Також недоліком законодавчої техніки можна вважати підхід законодавця до формулювання санкцій статей Особливої частини КК, передбачених за колабораційну діяльність (ст. 111-1 КК). Так, ст. 111-1 КК містить 8 частин, у 7 з яких закріплено самостійні склади кримінальних правопорушень (частинах 1–7 ст. 111-1 КК) та ч. 8 ч. ст. 111-1 КК, яка містить кваліфікуючі ознаки щодо складів, передбачених у частинах 5–7 ст. 111-1 КК. При цьому майже у всіх санкціях ст. 111-1 КК, за винятком ч. 1 та 3 ст. 111-1 КК, міститься конфіскація майна. Аналіз санкцій ст. 111-1 КК, що передбачають конфіскацію майна свідчить, що деякі прояви колабораційної діяльності законодавець відносить до кримінальних проступків (ч. 2 ст. 111-1 КК), нетяжкого злочину (ч. 4 ст. 111-1 КК), тяжких злочинів (ч. 5 ст. 111-1 КК), особливо тяжкого злочину (частини 6–8 ст. 111-1 КК). У той же час, якщо у санкціях за делікти, які належать до кримінального проступку, тяжких та особливо тяжких злочинів конфіскація майна передбачена як факультативне додаткове покарання, то у санкції за нетяжкий злочин (ч. 4 ст. 111-1 КК) вона закріплена як обов'язкове додаткове покарання.

На законодавчому рівні не існує чітко закріплених правил формування змісту санкцій статей Особливої частини КК, втім у теорії кримінального права вироблено низку з них. Серед них вимога, що зміст санкції має відповідати суспільній небезпеці кримінального правопорушення і поширеності діянь певного виду. Крім цього зазначається, що конструювання санкції має базуватися на принципах доцільності, обґрунтованості, законності, рівності громадян перед законом, вини, справедливості, гуманізму, невідворотності кримінальної відповідальності, індивідуалізації покарання та економії заходів кримінально-правового впливу. Побудова санкцій з урахуванням цих правил, на думку О. П. Гороха, є запорукою попередження виникнення на практиці ситуацій, коли суди за кримінальні правопорушення, що не схожі за ступенем суспільної небезпеки, призначають майже однакові вид і міру покарання [2]. Звідси, як зазначають М. Г. Корабель, Ю. В. Шинкар'єв санкції повинні відповідати змісту суспільно небезпечного діяння, від якого охороняє суспільство кримінально-правова норма. Це означає, що якщо санкції деяких норм Особливої частини КК збігаються, то повинен збігатися і суспільно небезпечний рівень цих дій, і навпаки, якщо суспільна небезпека діяння приблизно однакова, то повинний збігатися розмір санкції [3, с. 127]. І, навпаки, якщо суспільна небезпека діянь різна, то суворість санкцій також повинна відрізнятися.

За слушним зауваженням Ю. А. Пономаренко процес виділення певних спеціальних положень Особливої частини КК України завершується конструюванням нової санкції відповідної статті, у тому числі санкцій кваліфікованого або особливо кваліфікованого складів. При цьому здійснення диференціації кримінальної відповідальності передбачає зміни у змісті кримінальної відповідальності. Умовами виокремлення спеціальної норми, або кваліфікованого або особливо кваліфікованого складу є суттєва відмінність характеру і ступеня суспільної небезпеки окремих діянь, передбачених тією самою статтею Особливої частини КК, що зумовлює необхідність диференційованого регулювання відповідальності за їх вчинення, бо досягти такої мети за допомоги лише завдяки санкції, встановленої за загальний або основний склад – неможливо. Результатом такої диференціації повинно стати посилення або пом'якшення відповідальності у змісті санкції спеціальних положень Особливої частини КК. Якщо мотивами виокремлення спеціальних положень виступає підвищення ступеня суспільної небезпеки, то у відповідних санкціях усувається альтернативність покарань, змінюється вид покарання або його межі [4]. Також, як зауважує О. П. Горох, коли підставою для виокремлення спеціальної кримінально-правової норми є зміна ступеня суспільної небезпеки діяння у бік його підвищення, то посилення відповідальності може відбуватися за рахунок передбачення додаткового покарання як обов'язкового. І, навпаки, якщо формулювання спеціальної норми зумовлено змінною ступеня суспільної небезпеки діяння у бік його зменшення, то санкція зазначеної норми може, крім такого самого основного покарання, передбачати таке саме додаткове покарання, однак з меншою його максимальною та/або мінімальною межею; бути не обов'язковим, а факультативним додатковим покаранням [2].

Таке розуміння ступеня суворості санкцій обумовлено не тільки видами та межами покарання, що у ній передбаченні, а й порядком їх застосування, зокрема чи є додаткове покарання обов'язковим чи факультативним. В останньому випадку санкція з обов'язковим додатковим покаранням є більш суворою, ніж санкція з таким же додатковим видом покарання, проте передбаченим як факультативне. Якщо додаткове покарання передбачено як обов'язкове, то при призначенні покарання суд завжди повинен його застосувати поряд з основним, за винятком випадків, передбачених у положеннях Загальної частини

КК. А це свідчить про збільшення обсягу правообмежень, які можуть бути застосовані до засудженого. У той же, якщо у санкції додаткове покарання має факультативний характер, загальний обсяг правообмежень, які суд може застосувати до засудженого, значно менший, бо остаточне покарання може не включати обмеження прав і свобод, що входять до змісту додаткового покарання.

У зв'язку з цим, ґрунтуючись на порівняльному аналізі тяжкості колабораційних діянь, передбачених у ст. 111-1 КК, сумнівним видається встановлення у санкції ч. 4 ст. 111-1 КК конфіскації майна як обов'язкового додаткового покарання, у той час як за окремі прояви колабораціонізму, що віднесені до тяжких або особливо тяжких злочинів, конфіскація майна виступає як факультативне додаткове покарання.

Зауваження, щодо формулювання змісту викликають також санкції, передбаченні за терористичний акт у ст. 258 КК. Стаття 258 КК крім основного складу (ч. 1 ст. 258 КК) містить також кваліфікований (ч. 2 ст. 258 КК) та особливо кваліфікований склад (ч. 3 ст. 258 КК). Діяння, передбаченні ч. 1 ст. 258 КК, караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з конфіскацією майна або без такої. Ті ж самі діяння, але за наявності обтяжуючих обставин, відповідно до санкції ч. 2 ст. 258 караються позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років з конфіскацією майна або без такої. У разі якщо дії, передбаченні ч. 1 або 2 ст. 258 КК, призвели до загибелі людини, поведінка винного карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі з конфіскацією майна або без такої. Як бачимо, при формулюванні санкцій кваліфікованого та особливо кваліфікованого складу, законодавець намагався дотримуватися теоретичних правил визначення змісту санкцій. Так, кваліфіковані склади порівняно з основним передбачають: а) більш тривалі строки позбавлення волі; б) містять найбільш суворе покарання – довічне позбавлення волі, як альтернативу позбавлення волі, а також в) є кумулятивними, бо передбачають конфіскацію майна як факультативне покарання. Проте, є один нюанс. У особливо кваліфікованому складі (ч. 3 ст. 258 КК) між основними та додатковим покаранням відсутній розділовий знак кома. Втім, відсутність цього синтаксичного знаку у даній санкції впливає на особливості призначення конфіскації майна.

На важливому значенні коми у санкції неодноразово наголошував Верховний Суд. Так, у постанові у справі № 5-3кс12 від 12 квітня 2012 р. Верховний Суд України зазначив, що згідно з правилами синтаксису та пунктуації, кома – це поліфункціональний знак, оскільки він може одночасно виконувати дві функції: виокремлювати межі окремих структурних частин речення або поєднувати складові речення. Відсутність в тексті санкції між основними видами покарання і додатковим такого розділового пунктуаційного знаку як кома, синтаксичний розрив тексту проходить в іншому місці, а саме у місці розташування розділового сполучника «або», і тому один із видів основного покарання, потрібно розглядати (тлумачити) як однорідний, альтернативний вид покарання іншому, наявному в цій же санкції виду основного покарання, але вже поєднаному із додатковим покаранням. Аналогічні погляди щодо тлумачення змісту альтернативно-кумулятивних санкцій висловлюються й у теорії кримінального права. Зокрема зазначається, «що за відсутності у тексті альтернативно-кумулятивної санкції між видами основного покарання і додатковим такого розділового знаку, як кома, синтаксичний розрив збігається з місцем розташування сполучника «або», що позначається на сегментації тексту цих санкцій і змісті структурних елементів. У санкціях даного виду розчленування тексту на частини потрібно проводити за місцем розміщення цього сполучника. У першій частині санкції називається основне

(-і) покарання, у другій йде мова про основне і додаткове покарання. У зв'язку з цим у санкціях, в яких додаткове покарання не виокремлюється таким розділовим знаком, як кома, від основного, розташованого перед ним, воно може бути приєднане судом тільки до того основного, за яким безпосередньо розміщується (передбачене). Щодо інших основних покарань, зазначених у таких альтернативних санкціях, то додаткове до них не може бути застосоване».

Аналіз санкції ч. 3 ст. 258 КК свідчить, що між довічним позбавлення волі та конфіскацією майна кома відсутня. Звідси конфіскація майна може призначатися за ч. 3 ст. 258 КК виключно у поєднанні із довічним позбавленням волі. У той же час, якщо призначається позбавлення волі суд не повноважений застосувати це додаткове покарання. Втім, відповідно до змісту основного с (ч. 1 ст. 258 КК) та кваліфікованого (ч. 2 ст. 258 КК) конфіскація майна може бути призначена із позбавленням волі. Звідси характер та обсяг правообмежень, які перед-

баченні у особливо кваліфікованому складі (ч. 3 ст. 258 КК), є меншими за кваліфікований склад (ч. 2 ст. 258 КК).

Висновки. У процесі дослідження встановлення конфіскації майна у санкціях статей Особливої частини КК зроблено висновок про наявність певних недоліків, обумовлених недотриманням правил законодавчої техніки при формулюванні окремих санкцій, зокрема: а) ігнорування вимог ч. 2 ст. 59 КК при включенні конфіскації майна у санкції за певні кримінальні правопорушення; б) неврахування тяжкості кримінального правопорушення при передбаченні конфіскації майна в окремих санкціях в якості обов'язкового або факультативного додаткового покарання; в) неузгодженість санкцій, що містять конфіскацію майна в основному, кваліфікованому та особливо кваліфікованому складах кримінальних правопорушень. Вказані недоліки доцільно усунути шляхом внесення відповідних змін до кримінального законодавства, адже їх наявність позначається на «якості закону» та може впливати на ефективності кримінального законодавства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Справа «Щокін проти України» (Заяви № 23759/03 та № 37943/06). Рішення ЄСПЛ від 14 жовтня 2010 року № 14/01/2011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_858#Text
2. Горох О. П. Проблеми конструювання санкцій спеціальних кримінально-правових норм. *Наукові записки НаУКМА*. 2009. Т. 90 : *Юридичні науки*. С. 94-98. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9c940dbf-5e8f-4f21-9d7b-41c1fdcded73/content>
3. Корабель М. Г., Шинкарьов Ю. В. Конфіскація майна як вид кримінального покарання. Харків : Право, 2018. 176 с.
4. Пономаренко Ю. А. Типові санкції: поняття, правила побудови, перспективи використання. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали XII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 18 листоп. 2021 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 141-144.
5. Постанова судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 12 квітня 2012 року № 5-3кс 12. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: http://iPLEX.com.ua/lawyer/prav_pos/html/rsdoc00008.html
6. Тютюгін В. І., Євдокімова О. В. Особливості застосування додаткових покарань у кумулятивних санкціях статей Особливої частини Кримінального кодексу України. *Вісник Верховного Суду України*. 2012. № 7. С. 41-47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vvsu_2012_7_11